

ПРОГРАМА ЗА
РАЗВИТИЕ НА
СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони
„Европа инвестира в селските райони“

ДОКЛАД

Разработване на концепция
за подобряване на природозащитното състояние на
видове от мрежата Natura 2000
чрез проекти към Стратегията за ВОМР
на МИГ Самоков

договор № РД 50-30/U-09 от 15.10.2018 г.,
изготвен от „Казакова Консулт“ ЕООД

София
Декември 2018г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Списък на използваните съкращения.....	3
Увод.....	4
1. Местоположение на защитените зони в територията на МИГ Самоков.....	5
2. Видове от мрежата Натура 2000 за целево въздействие чрез подхода ВОРМ.....	7
2.1. Голям гребенест тритон (земноводен вид)	8
2.2. Прилепи - Пещерен дългокрил, Остроух нощник и Голям нощник (бозайници) 13	
3. Земеползване и заинтересовани страни в защитените зони на територията на МИГ Самоков	16
3.1. Земеползване и земно покритие в защитените зони на територията на МИГ Самоков	16
3.2. Заинтересовани страни на територията на защитените зони в МИГ Самоков..	19
4. Възможности и изисквания на УО на ОПОС за дейности за подобряване на природозащитното състояние на видове	20
Заклучение и препоръки.....	24
Приложение 1. Карта на територията на МИГ Самоков и попадащите в нея защитени зони по Директивата за природни местообитания.....	25
Приложение 2. Карта на територията на МИГ Самоков и попадащите в нея защитени зони по Директивата за дивите птици.....	26
Приложение 3. Списък на НПО в обществена полза регистрирани на територията на община Самоков.....	27

Списък на използваните съкращения

БАН	Българска академия на науките
ВОМР	Водено от общностите местно развитие
ДНП	Дирекция на национален парк
ДПП	Дирекция на природен парк
ЗЗ	Защитена зона
ЗЮЛНЦ	Закон за юридическите лица с нестопанска цел
ИАГ	Изпълнителна агенция по горите
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
МЗХГ	Министерство на земеделието, храните и горите
МИГ	Местна инициативна група
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
НПО	Неправителствена организация
НСМБР	Национална стратегия за мониторинг на биоразнообразието
ОПОС	Оперативна програма "Околна среда"
ОСП	Обща селскостопанска политика
ПП	Природен парк
ПРСР	Програма за развитие на сеските райони
ПС	Природозащитно състояние
РДГ	Регионална дирекция по горите
СИЗП	Система за идентификация на земеделските парцели
УО	Управляващ орган
ЮЛНЦ	Юридическите лица с нестопанска цел

Увод

Настоящият доклад е изработен по задание от МИГ Самоков относно необходимостта от изработване на цялостна концепция за подобряване на природозащитното състояние на видовете, обект на въздействие чрез мярка 109 от ОПОС „Подобряване на природозащитното състояние на видове от мрежата Натура 2000, чрез подхода Водено от общностите местно развитие (ВОМР)“.

Това е първият програмен период, в който се прилага мярка за възстановителни дейности за видове от Натура 2000 от страна на местни инициативни групи и едва втория период, в който въобще действат местни инициативни групи. Липсата на практически опит от подобно интегриране от една страна на природозащитни дейности с дейности по местно социално-икономическо развитие, а от друга на съвместно финансиране по няколко оперативни програми обуславя необходимостта от детайлно проучване и внимателно планиране на дейностите по мярка 109 по ОПОС от страна на МИГ Самоков. Важно е да се отбележи, че съгласно постигнатата демаркация между различните оперативни програми и инструменти за програмен период 2014-2020г., стратегиите за местно развитие, прилагащи подхода ВОМР, могат да осъществяват дейности за подобряване на природозащитното състояние само на видове, които са оценени в „неблагоприятно-незадоволително“ или „неблагоприятно-лошо“ състояние.

Съгласно поставеното условие, видовете в „неблагоприятно-незадоволително“ природозащитно състояние, включени в стратегията за местно развитие на МИГ Самоков са четири – три прилепа и едно земноводно. Прилепите са Пещерен дългокрил, Остроух нощник и Голям нощник, попадащи в защитена зона „Витоша“. Земноводното е Голям гребенест тритон, попадащ в четири защитени зони („Верила“, „Витоша“, „Река Палакария“ и „Плана“) в рамките на територията на МИГ Самоков.

Изработването на препоръки за цялостна концепция за подобряване на природозащитното състояние на видовете, обект на въздействие от страна на МИГ Самоков в рамките на мярка 109 по ОПОС изисква проучване на следните аспекти, които са предмет на анализ в настоящия доклад:

1. Конкретно местоположение (географски и териториално-административен обхват) на защитените зони (или на частите от тях), попадащи на територията на МИГ Самоков;
2. Разпространение на приоритетните видове, основни заплахи и проблеми, които водят до неблагоприятното им състояние;
3. Видове земеползване в защитените зони и определяне на основните групи от потенциално заинтересовани страни при извършването на възстановителни дейности за видовете.
4. Предвидените възможности по ОПОС за дейности за възстановяване на видовете, както и поставените ограничения.

Окончателните решения по специфичните дейности за подобряване на природозащитното състояние на видовете от Натура 2000 е в правомощията на МИГ Самоков.

1. Местоположение на защитените зони в територията на МИГ Самоков

Стратегията за водено от общностите местно развитие на МИГ Самоков описва следните защитени зони:

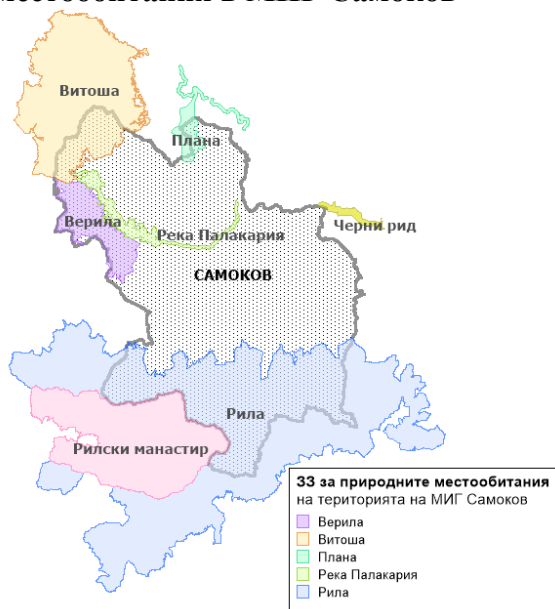
- „Защитени зони по директивата за местообитанията: BG0000308 Верила, BG0000113 Витоша, BG0001307 Плана, BG0000617 Река Палакария, BG0000495 Рила, BG0000496 Рилски манастир, BG0000301 Черни рид.
- Защитени зони по директивата за птиците: BG0000113 Витоша, BG0002084, Палакария, BG0000495 Рила, BG0000496 Рилски манастир.“

Цифровият модел на зоните от европейската екологична мрежа Natura 2000¹ предоставя точна картина на припокриване между защитените зони и територията на община Самоков – карти 1 и 2.

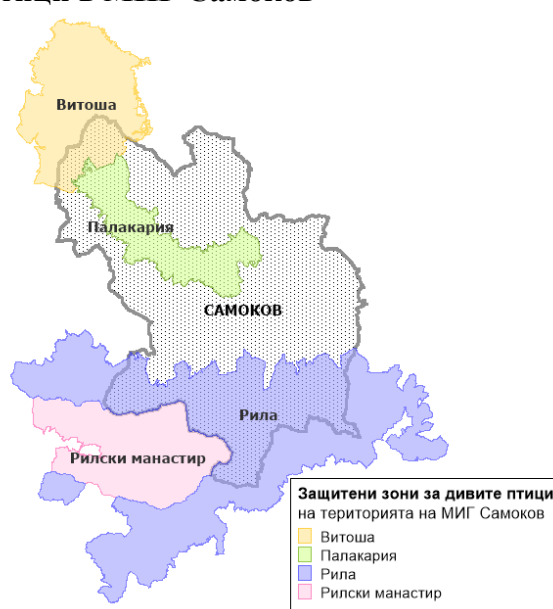
Зоните за опазване на природните местообитания, попадащи частично или изцяло на територията на община Самоков са пет – Верила, Витоша, Плана, Река Палакария и Рила. Другите две зони – Рилски манастир и Черни рид граничат с територията на общината, но на практика не обхващат територии от нея.

Зоните за опазване на дивите птици, частично или изцяло попадащи на територията на община Самоков са три – Витоша, Палакария и Рила. Зона Рилски манастир отново е граничеща с територията на МИГ Самоков.

Карта 1. Защитени зони за природните местообитания в МИГ Самоков

Карта 2. Защитени зони за дивите птици в МИГ Самоков

¹ Достъпен от Информационната система за защитени зони от Natura 2000, МОСВ <http://natura2000.moew.government.bg/Home/Documents>

Защитена зона „Рила“ съвпада с територията на национален парк „Рила“, поради което извършването на възстановителни и други управленски мерки в нея е в компетенциите и отговорностите на дирекцията на националния парк. Следователно, защитените зони, в които МИГ Самоков може да подпомага възстановителни и други дейности за подобряване на природозащитния статус на видовете са Верила, Витоша, Плана и Река Палакария, разположени в северната част на община Самоков, а ЗЗ „Рила“ отпада от фокуса на настоящия анализ.

Териториално-административен обхват на защитените зони на територията на МИГ Самоков

Защитената зона, попадаща в най-голям брой землища (8) на територията на МИГ Самоков е ЗЗ „Река Палакария“ – Широки дол, Райово, Рельово, Белчин, Алино, Поповяне, Ковачевци и Ярлово.

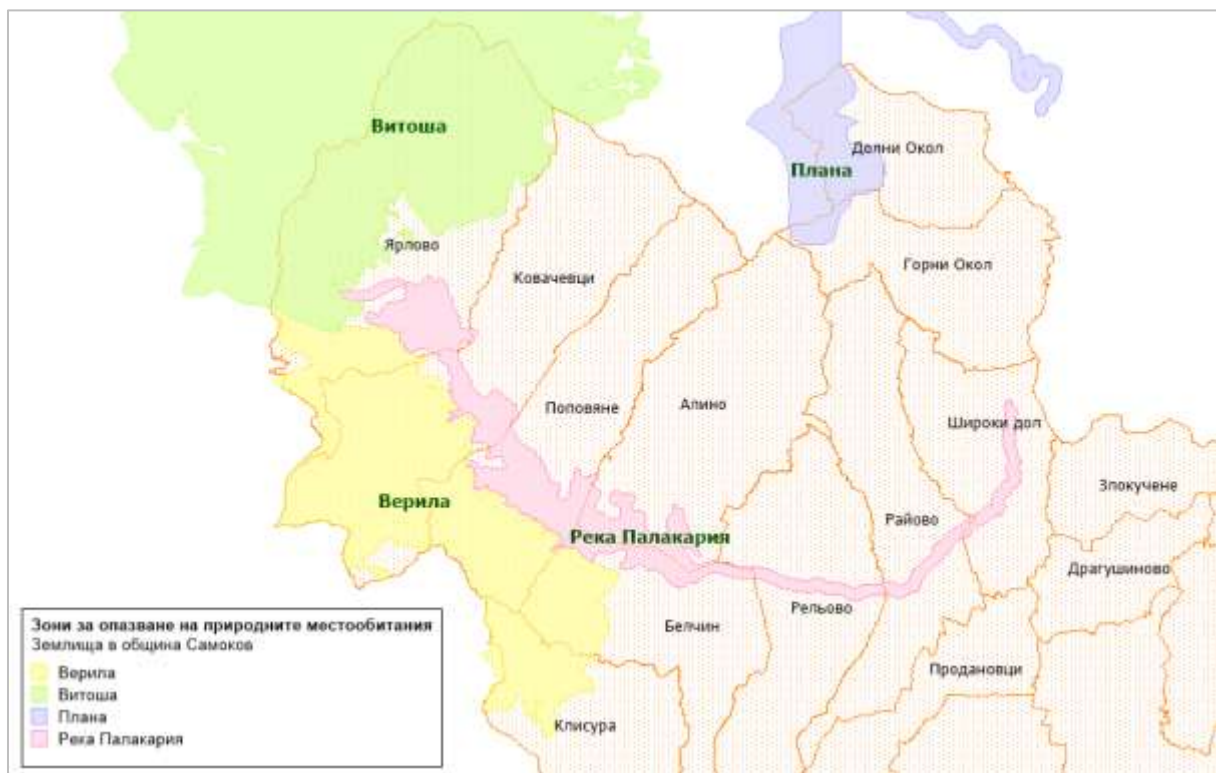
ЗЗ „Верила“ попада в териториите на пет землища – Клисурса, Белчин, Поповяне, Ковачевци и Ярлово.

ЗЗ „Плана“ попада в териториите на две землища – Долни Окол и Горни Окол.

ЗЗ „Витоша“ попада само в землището на с.Ярлово.

Землището на с.Ярлово обхваща площи от три от четирите защитени зони – „Верила“, „Витоша“ и „Река Палакария“, а в землищата на Белчин, Поповяне, Ковачевци попадат части от ЗЗ „Верила“ и ЗЗ „Река Палакария“.

Карта 3. Обхват на Natura 2000 зоните по землища от община Самоков

2. Видове от мрежата Natura 2000 за целево въздействие чрез подхода ВОМР

Стратегията за водено от общностите местно развитие на МИГ Самоков определя четири вида за целево въздействие в настоящия програмен период – три вида прилепи и един вид земноводни. Съгласно указанията на МОСВ/ОПОС дейностите по възстановяване и подобряване на природозащитния статус на видовете следва да се планират на базата на данните в изрично посочени от тях източници (Таблица 1). Посочените източници са прегледани и информацията, необходима за целевите видове в посочените четири защитени зони е синтезирана в настоящия доклад.

Таблица 1. Източници на данни за планиране на дейности по видове от Natura 2000 по подхода ВОМР

Указания на ОПОС/МОСВ*	Коментар
1. Резултати от проект "Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза Г"	Данните за видовете от зоните попадащи в територията на МИГ Самоков са синтезирани в настоящия анализ.
2. Планове за управление на защитени територии, защитени зони и планове за действие за видове, в случай че такива са налични	Не са налични за зоните на територията на МИГ Самоков.
3. Информация от Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие (НСМБР) (когато е приложимо)	Работата с базата данни на системата изисква лицензиране от страна на ИАОС
4. Извършени анализи, проучвания, както и издадени констативни протоколи, експертни становища и др. релевантни документи във връзка с извършени проучвания/проверки от компетентни структури (ИАОС, ДНП, ДНП, ИАГ, ДПП, РДГ, БАН и др.)	Проучени са публикациите относими към видовете на територията на МИГ Самоков. Установени са следните: <ul style="list-style-type: none"> Петров, Б. и колектив. (2015г.) Финален доклад по проект „Теренно наблюдение на прилепи съгласно схемата за мониторинг към НСМБР“² Луканов, С. (2009) Биология на южния гребенест тритон (<i>Triturus karelinii</i>) от две находища край гр. София³

* Указания за прием на проекти, подавани по стратегиите ВОМР, изготвени от УО на ОПОС от 29.08.2018г., стр.17

² <http://eea.government.bg/bg/bio/nsmbr/reports>

³ https://www.researchgate.net/publication/308650451_Biologia_na_uznia_grebenest_triton_Triturus_karelinii_ot_dve_nahodisa_kraj_gr_Sofia

2.1. Голям гребенест тритон (земноводен вид)

Големият гребенест тритон е обект на защита в четирите зони на територията на МИГ Самоков – „Верила“, „Витоша“, „Река Палакария“ и „Плана“. Планове за управление на тези зони не са приети, поради което единствения източник на информация са докладите от проект "Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I".

Оценката на природозащитното състояние на вида в четирите зони по групи критерии е синтезирана в Таблица 2. И в четирите зони общото природозащитно състояние на големият гребенест тритон е неблагоприятно-незадоволително.

Основният критерий за това състояние е **критерий 1 „Популация в границите на зоната“**. Видът е установен само в една от зоните при провеждането на теренните проучвания по проекта (ЗЗ „Верила“) в периода 2011-2012 г. Същевременно, предвид кратките периоди за теренни проучвания по проекта, експертите са посочили като основна мотивация за оценката на природозащитното състояние по този критерий, липсата на достатъчно информация⁴. Освен това не всички точки за наблюдение в четирите зони по проекта попадат на територията на МИГ Самоков.

Съгласно вторият **критерий „Площ на местообитанията в границите на зоната“**, състоянието на вида е оценено като неблагоприятно-незадоволително в две зони - „Верила“ и „Река Палакария“. Главната причина за това е недостатъчната площ на подходящи за обитаване стоящи водоеми (показател 2.2.). Праговата стойност на показателя е минимум 0.5% от площта на зоната. В защитени зони „Верила“ и „Река Палакария“ показателя е съответно 0.2% и 0.27%. Важно е да се отбележи, че от четирите зони само „Верила“ и „Река Палакария“ попадат почти изцяло на територията на МИГ Самоков (карти 1 и 3). В другите две зони състоянието по този критерий е оценено като благоприятно.

Критерий 3 „Структура и функции“ дава оценка „неблагоприятно-незадоволително“ състояние в две от зоните – „Верила“ и „Плана“ поради наличието на основни пътни артерии, водещи до фрагментация на местообитанието. В другите две зони „Река Палакария“ и „Витоша“ състоянието по този критерий е благоприятно.

Съгласно **критерий 4 „Бъдещи перспективи (заплахи и влияние)“** природозащитното състояние на вида е благоприятно и в четирите зони. Основните показатели за вида по този критерий са наличието на водоеми, които са изкуствено зарибени; пресъхване на водоеми; интензивност на пожарите; както и смъртност в резултат от пътен трафик.

---

⁴ ЗЗ „Верила“:

<http://natura2000.moew.government.bg/Home/ProtectedSite?code=BG0000308&siteType=HabitatDirective>

ЗЗ „Витоша“:

<http://natura2000.moew.government.bg/Home/ProtectedSite?code=BG0000113&siteType=HabitatDirective>

ЗЗ „Река Палакария“:

<http://natura2000.moew.government.bg/Home/ProtectedSite?code=BG0000617&siteType=HabitatDirective>

ЗЗ „Плана“:

<http://natura2000.moew.government.bg/Home/ProtectedSite?code=BG0001307&siteType=HabitatDirective>

Таблица: Оценка на ПС на *Triturus karelinii* в 4те зони за природни местообитания на територията на МИГ Самоков.

Показатели	Мерна единица/праг за ПС при оценяване състоянието в зоната	ЗЗ „Верила” 2013 г.	ЗЗ „Река Палакария” 2013 г.	ЗЗ „Плана” 2013	ЗЗ „Витоша” 2013*
Критерий 1. Популация в границите на зоната					
Показател 1.1. Популация в зоната.	Брой уловени екземпляри на 10 часа престой на капан (Ab)	Няма намерени възрастни екземпляри	В зоната няма намерени екземпляри	В зоната няма намерени екземпляри	В зоната няма намерени екземпляри
Показател 1.2. Полова структура (възрастни).	Съотношение на мъжки към женски	Няма намерени възрастни екземпляри			
Показател 1.3. Възрастова структура.	Брой на неполово зрели и/или ларви	1			
Показател 1.4. Брой находища.	Брой находища в GRID 1 x 1 km	1			
Цялостна оценка по Критерий 1		Неблагоприятно – незадоволително	Недостатъчна информация	Недостатъчна информация	Недостатъчна информация
Критерий 2. Площ на местообитанията в границите на зоната					
Показател 2.1. Обща площ на потенциалното местообитание.	В случай, че в зоната попадат само слабо пригодни местообитания състоянието се счита за неблагоприятно – лошо, ако присъстват и пригодни територии за неблагоприятно – незадоволително, когато присъстват над 1% оптимални местообитания за благоприятно.	Площите в зоната са равни на референтните: Отсъствие: 22,05%; Слабо пригодни: 41,14%; Пригодни: 30,66%; Оптимални: 6,15%	Площите в зоната са равни на референтните: Отсъствие: 17,20%; Слабо пригодни: 71,59%; Пригодни: 10,13%; Оптимални: 1,08%	Площите в зоната са равни на референтните: Отсъствие: 12,37%; Слабо пригодни: 24,14%; Пригодни: 42,14%; Оптимални: 21,35%	Площите в зоната са равни на референтните: Отсъствие: 30,04%; Слабо пригодни: 38,34%; Пригодни: 23,53%; Оптимални: 8,09%

Показател 2.2. Площ на подходящите за обитаване стоящи водоеми в зоната.	Прагови стойности: Над 0,5% благоприятно Под 0,5% неблагоприятно незадоволително	0,20%	0,27%	Недостатъчна информация	0,52%
Показател 2.3. Площ на речните участъци и изкуствените канали, и прилежащите им територии до 30 м от оста на реката.	Прагови стойности: Над 0,5% благоприятно Под 0,5% неблагоприятно незадоволително Под 0,1% неблагоприятно лошо	11,08%	20,62%	15,47%	12,99%
Цялостна оценка по Критерий 2		Неблагоприятно – незадоволително	Неблагоприятно – незадоволително	Благоприятно състояние в зоната	Благоприятно състояние в зоната
Критерий 3. Структури и функции					
Показател 3.1. Площ на горските територии в потенциалните местообитания.	Прагови стойности: Над 0,5% благоприятно Под 0,5% неблагоприятно незадоволително Под 0,1% неблагоприятно лошо	96,92%	23,02%	98,66%	94,44%
Показател 3.2. Обща фрагментация от линейни съоръжения.	Няма/Има данни за подобни съоръжения в зоната	Неблагоприятно – незадоволително състояние в зоната	Благоприятно състояние	Неблагоприятно – незадоволително състояние	Благоприятно състояние
Цялостна оценка по Критерий 3		Неблагоприятно – незадоволително	Благоприятно състояние	Неблагоприятно – незадоволително	Благоприятно състояние в зоната
Критерий 4. Бъдещи перспективи (заплахи и влияния)					
Показател 4.1. Зарибяване на водоеми.	Брой водоеми, в които е констатирано зарибяване: 0: благоприятно състояние; 1: неблагоприятно –	0	0	0	0

	незадоволително 2 и повече: неблагоприятно – лошо				
Показател 4.2. Пресъхване на водоеми.	Брой водоеми с констатирано пресъхване: 0: благоприятно състояние; 1: неблагоприятно – незадоволително 2 и повече: неблагоприятно – лошо	0	0	0	0
Показател 4.3. Интензивност на пожарите.	Под 0,2% благоприятно Над 0,2% неблагоприятно	0,00%	0,00%	0,00%	0,07%
Показател 4.4. Смъртност в резултат от пътен трафик.	Не е констатирана в зоната	Благоприятно състояние	Благоприятно състояние	Благоприятно състояние	Благоприятно състояние
Цялостна оценка по Критерий 4		Благоприятно състояние	Благоприятно състояние	Благоприятно състояние	Благоприятно състояние
Обща оценка по четирите критерия на ПС за вида:		Неблагоприятно – незадоволително	Неблагоприятно – незадоволително	Неблагоприятно – незадоволително	Неблагоприятно – незадоволително

* Докладът за ЗЗ „Витоша“ от 2016г. ползва данните от теренните проучвания през 2011-2012г.

Основни заплахи за вид голям гребенест тритон в четирите зони

Съгласно докладите по проект "Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I" основните заплахи за вида, които са идентифицирани при теренните проучвания са в зони „Верила“ и „Река Палакария“ (Таблица 3). В ЗЗ „Верила“ е установено наличието на сечи с локален характер, които биха могли да представляват заплаха за вида. В ЗЗ „Река Палакария“ са установени замърсявания с локален характер, както и други непрецизирани в текста на доклада заплахи.

Таблица 3. Идентифицирани заплахи за Голям гребенест тритон на територията на 4-те зони за природните местообитания на територията на МИГ Самоков

Защитена зона	Идентифицирана заплаха	Година на изследване
Верила	Сечи с локален характер	2011-2012г.
Река Палакария	1) Замърсявания с локален характер 2) Други	2011-2012г.
Плана	Не са установени заплахи за вида	2011-2012г.
Витоша	Не са установени заплахи за вида	2011-2012г.

Източник: Доклади за вида по зони по проект "Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I"

Изводи за Стратегията за ВОМР на МИГ Самоков

Съгласно Указанията на УО на ОПОС за дейностите за подобряване на природозащитното състояние на видовете от стратегиите за ВОМР те трябва да са насочени към адресиране на проблеми и заплахи, установени в съществуващи анализи и доклади на компетентни институции. Разгледаните доклади открояват две от зоните, попадащи на територията на МИГ Самоков, като подходящи за стартиране на дейности за подобряване на природозащитно състояние на големия гребенест тритон – ЗЗ „Верила“ и ЗЗ „Река Палакария“:

1. И двете зони попадат изцяло на територията на МИГ Самоков, т.е. данните от докладите се отнасят изцяло за територията на МИГ-а.
2. Двете зони са съседни в територията на четири землища - Белчин, Поповяне, Ковачевци и Ярлово, което е предпоставка за увеличаване на ефекта от намеса. Освен това, частта от ЗЗ „Витоша“ на територията на МИГ Самоков също е на територията на землище Ярлово.
3. Двете зони имат недостатъчно площи с подходящи за обитаване стоящи водоеми.
4. Само в тези две зони са идентифицирани заплахи за вида – в едната от сечи с локален характер, а в другата замърсявания с локален характер.

2.2. Прилепи - Пещерен дългокрил, Остроух нощник и Голям нощник (бозайници)

Трите вида прилепи от стратегията за ВОМР на МИГ Самоков попадат в обхвата на защитена зона „Витоша“. Важно е да се отбележи, че само малка част от общата площ на ЗЗ „Витоша“ попада на територията на МИГ Самоков на територията на землище Ярлово (карти 1 и 3).

Използваните данни в настоящия анализ са от докладите⁵ за трите вида прилепи в зона „Витоша“ от проект „Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I“. Финалният доклад по проект „Теренно наблюдение на прилепи съгласно схемата за мониторинг към НСМБР“ посочва местата за мониторинг, посетени по проекта и територията на МИГ Самоков не попада в тях.

Оценката на природозащитното състояние на трите вида прилепи в защитена зона „Витоша“ е синтезирана в Таблица 4. Природозащитно състояние и на трите вида е неблагоприятно-незадоволително. Важно е да се отбележи, че местата за наблюдение по проекта, съгласно посочените точки на картите, не попадат в територията на МИГ Самоков.

Критерият, по който и трите вида са оценени в неблагоприятно-незадоволително състояние е първи - **Популация в границите на зоната**. Основната причина е липсата на достатъчно информация за оценка на популациите в находищата за зимуване.

По всички останали критерии, природозащитното състояние на трите вида прилепи е оценено като благоприятно и не са идентифицирани специфични заплахи за видовете.

Разгледаните доклади за трите вида на територията на ЗЗ „Витоша“, както и съответните национални доклади за трите вида прилепи, дефинират следните предпочитания за местообитания: „наличие на пещери, които служат като основни жилищни местообитания; реки, канали и стоящи водоеми, които са свързани с хранителните местообитания и локалните миграции; и надморска височина, която определя разпространението на типовете иглолистни гори с оглед да се избегнат изкуствени иглолистни насаждения в пояса под 800 m. Надморската височина също влияе и върху видово специфичните характеристики на средата“.

---

⁵ <http://natura2000.moew.government.bg/Home/ProtectedSite?code=BG0000113&siteType=HabitatDirective>

Таблица 4. Природозащитно състояние на трите вида прилепи в ЗЗ „Витоша“

Критерии и параметри	Мерна единица	Остроух нощник	Пещерен дългокрил	Голям нощник
Критерий 1. Популация в границите на зоната				
Параметър 1.1. Численост в находищата за зимуване	Общ брой екземпляри в находищата	0 екз. Недостатъчно информация	0 екз. Недостатъчно информация	0 екз. Недостатъчно информация
Параметър 1.2. Численост в находищата за размножаване	Общ брой екземпляри в находищата	1 екз.	1 екз.	1 екз.
Цялостна оценка по Критерий 1		Неблагоприятно - незадоволително	Неблагоприятно - незадоволително	Неблагоприятно - незадоволително
Критерий 2. Местообитание на вида – площ в границите на зоната				
Параметър 2.1. Брой находища	Общ брой на находищата	1 находище	1 находище	3 находища
Параметър 2.2. Площ на най-благоприятни местообитания	Хектари/ Индуктивно GIS моделиране	207.6 ha (0.8% от площта на 33)	432.6 ha (1.6% от площта на 33)	301.3 ha (1.1% от площта на 33)
Цялостна оценка по Критерий 2		Състоянието е благоприятно.	Състоянието е благоприятно.	Състоянието е благоприятно.
Критерий 3. Местообитание на вида – структури и функции				
Параметър 3.1. Площ на подходящите ловни местообитания	Хектари/ Индуктивно GIS моделиране/	14674 ha (54,1% от площта на 33)	4052 ha (14,9% от площта на 33)	14674 ha (54,1% от площта на 33)
Цялостна оценка по Критерий 3		Състоянието е благоприятно.	Състоянието е благоприятно.	Състоянието е благоприятно.
Критерий 4. Бъдещи перспективи (заплахи и влияния)				
Параметър 4.1 Брой изчезнали находища	Брой находища	Няма изчезнали находища	Няма изчезнали находища	Няма изчезнали находища
Параметър 4.2. Урбанизация в районите с убежища на размножителни колонии	Хектари/ GIS моделиране	86 ha (0,3% от площта на 33)	18 ha (0,1% от площта на 33)	86 ha (0,3% от площта на 33)
Параметър 4.3. Безпокойство в убежищата	Брой загинали екземпляри в убежищата	0 екз.	0 екз.	0 екз.
Цялостна оценка по Критерий 4		Състоянието е благоприятно.	Състоянието е благоприятно.	Състоянието е благоприятно.
Обща оценка по четирите критерия на ПС на вида за зона:		Неблагоприятно - незадоволително	Неблагоприятно - незадоволително	Неблагоприятно - незадоволително

Изводи за Стратегията за ВОМР на МИГ Самоков

Съгласно Указанията на УО на ОПОС за дейностите за подобряване на природозащитното състояние на видовете от стратегиите за ВОМР те трябва да са насочени към адресиране на проблеми и заплахи, установени в съществуващи анализи и доклади на компетентни институции (т.13.2.2). Същевременно, не се позволява да се извършват самостоятелни дейности по мониторинг на видове⁶, без те да са обвързани с природозащитни дейности на етап подготовка на проектни предложения. Комбинацията от тези изисквания представлява сериозно предизвикателство пред МИГ Самоков:

1. От една страна са установени единични екземпляри в находищата за размножаване от трите вида в точки за мониторинг извън територията на МИГ Самоков, което не дава достатъчно информация за наличието им в частта от ЗЗ „Витоша“ на територията на МИГ Самоков.
2. От друга страна не са установени никакви екземпляри в находищата за зимуване, и като цяло липсва достатъчно информация за разпространението на трите вида на територията на МИГ Самоков.
3. Указанията на УО на ОПОС не позволяват извършването на самостоятелен целеви мониторинг за набирането на липсваща информация по мярка 109. Единствената възможност е тази дейност да бъде финансирана предварително от други източници и едва при доказване на наличието на някой от трите вида прилепи на територията на МИГ Самоков да се предприемат дейности по подобряване на природозащитното състояние.
4. Същевременно, оценката на природозащитното състояние и на трите вида по останалите критерии е благоприятно, и не са установени заплахи. Съгласно Указанията на УО на ОПОС (т.13.2.2), това означава че няма идентифицирани проблеми или заплахи, които да бъдат адресирани .
5. Територията на ЗЗ „Витоша“ се припокрива в територията на ПП „Витоша“, а дирекцията на парка работи по проект “Възстановяване и поддържане на приоритетни природни местообитания и видове на територията на ПП „Витоша”“, който се финансира по ОПОС 2014-2020 г. по процедура „Подобряване на природозащитното състояние на видове и типове природни местообитания на територията на мрежата Natura 2000, попадащи в национални паркове, природни паркове и поддържани резервати“. Извършването на дейности в ЗЗ „Витоша“ следва да бъде координирано с дирекцията на ПП „Витоша“ в противен случай съществува риск от финансиране на сходни дейности от един и същи фонд в една и съща зона.

Предвид описаните ограничения за дейности по мярка 109 по ОПОС и отчитайки факта, че дирекцията на ПП „Витоша“ вече изпълнява сходен проект, е по-

---

⁶ Отговори на УО на ОПОС на въпроси поставени от МИГ. Отговорите са получени по ел.поща на 6.12.2018г. с тема „Отговор на поставени въпроси (ОПОС)“

целесъобразно за МИГ Самоков да насочи усилията си към защитените зони, които не се припокриват с природни или национални паркове.

3. Земеползване и заинтересовани страни в защитените зони на територията на МИГ Самоков

3.1. Земеползване и земно покритие в защитените зони на територията на МИГ Самоков

Данни за ползването на земите в защитените зони или в части от тях може да бъде извлечено от кадастъра на възстановената собственост (данни за собствеността на земята), системата за идентификация на земеделските парцели (СИЗП) (данни за използваемата земеделска земя, допустима за подпомагане по схемите и мерките на ОСП), Корин земно покритие (данни за земното покритие на цялата територия на страната).

Свободен достъп до цифрови данни има от СИЗП и Корин земно покритие.

Система за идентификация на земеделските парцели (СИЗП)

Пресичането на слоя на СИЗП за община Самоков и слоя на защитените зони на територията на общината извежда следните основни групи земеползване (Карта 4): постоянни пасища, смесено земеползване и обработваеми земи.

Защитената зона с преобладаващ дял на земеделските земи е „Река Палакария“, която се характеризира с мозаечно разположение на групите земеделски земи. Извършването на дейности за подобряване на природозащитното състояние на големия гребенест тритон в тази зона най-вероятно ще изисква сътрудничество и съгласие на земеделските производители, които стопанисват земята.

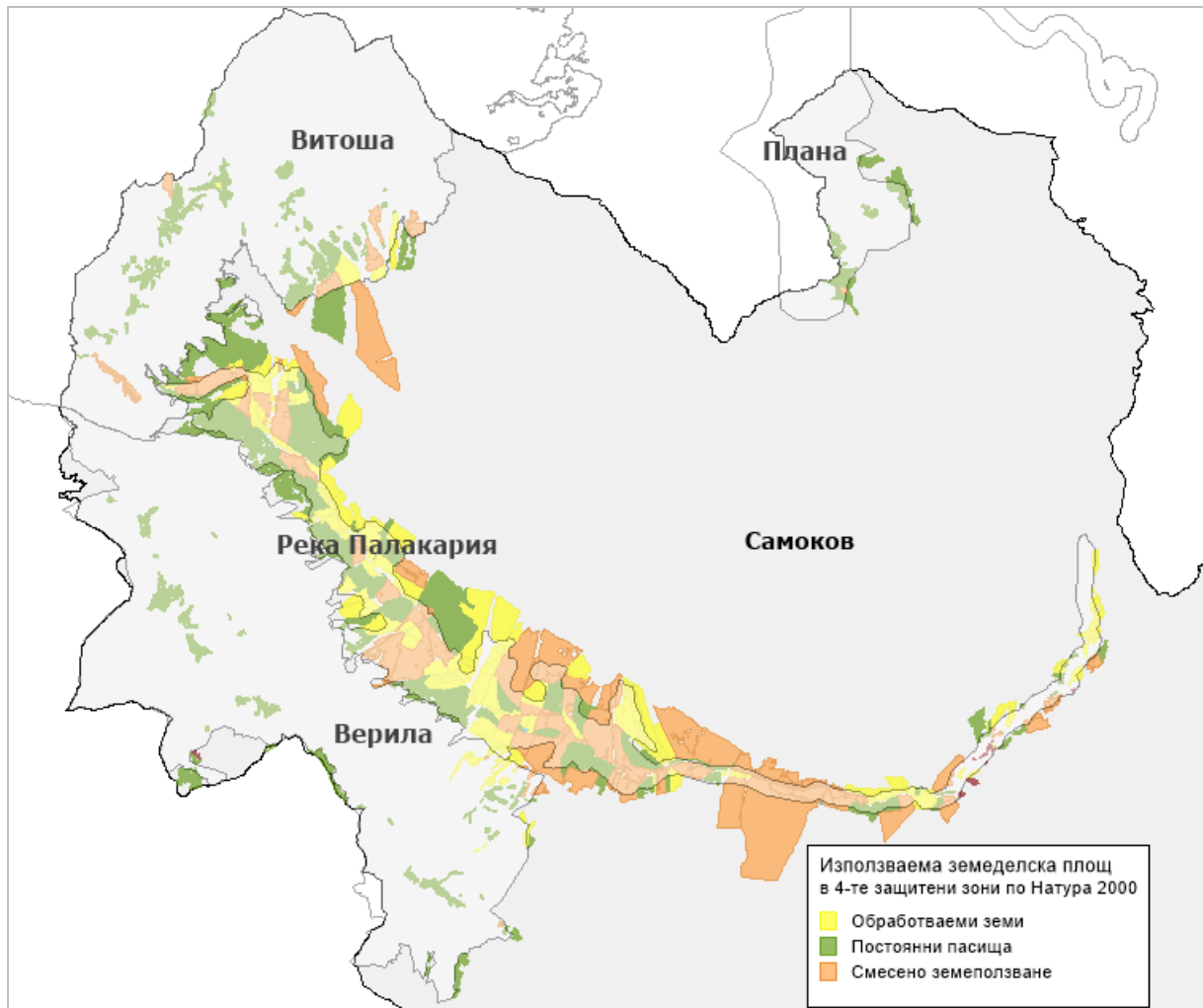
Важно е да се отбележи, че територията на зона за природните местообитания „Река Палакария“ се припокрива със зона „Палакария“ за опазване на дивите птици, където по мярка 12 от ПРСР 2014-2020г. се предоставят компенсаторни плащания за земеделските производители, доброволно спазващи ограниченията залегнали в заповедите за обявяване на зоната. През 2017г. са изплатени компенсаторни плащания по мярка 12 към над 600 бенефициенти от община Самоков. На практика, това означава, че земеделските производители от общината най-вероятно са запознати със зоните по Натура 2000.

В зони „Верила“, „Витоша“ и „Плана“ използваемите земеделски земи са ограничени по площ и са основно постоянни пасища от категориите „пасища, мери, ливади“, „естествени ливади и пасища“ и „горски ливади и пасища“.

Останалите площи в зони „Верила“, „Витоша“ и „Плана“ на територията на МИГ Самоков са покрити от гори, вида на които може да се разбере от Корин земно покритие.

Карта 4. Използваема земеделска площ в защитените зони в МИГ Самоков

Данни от Корин земно покритие, 2012г.

Пресичането на слоя на Корин земно покритие от 2012г. със слоя на защитените зони от община Самоков извежда и покритието с горски площи (Карта 5).

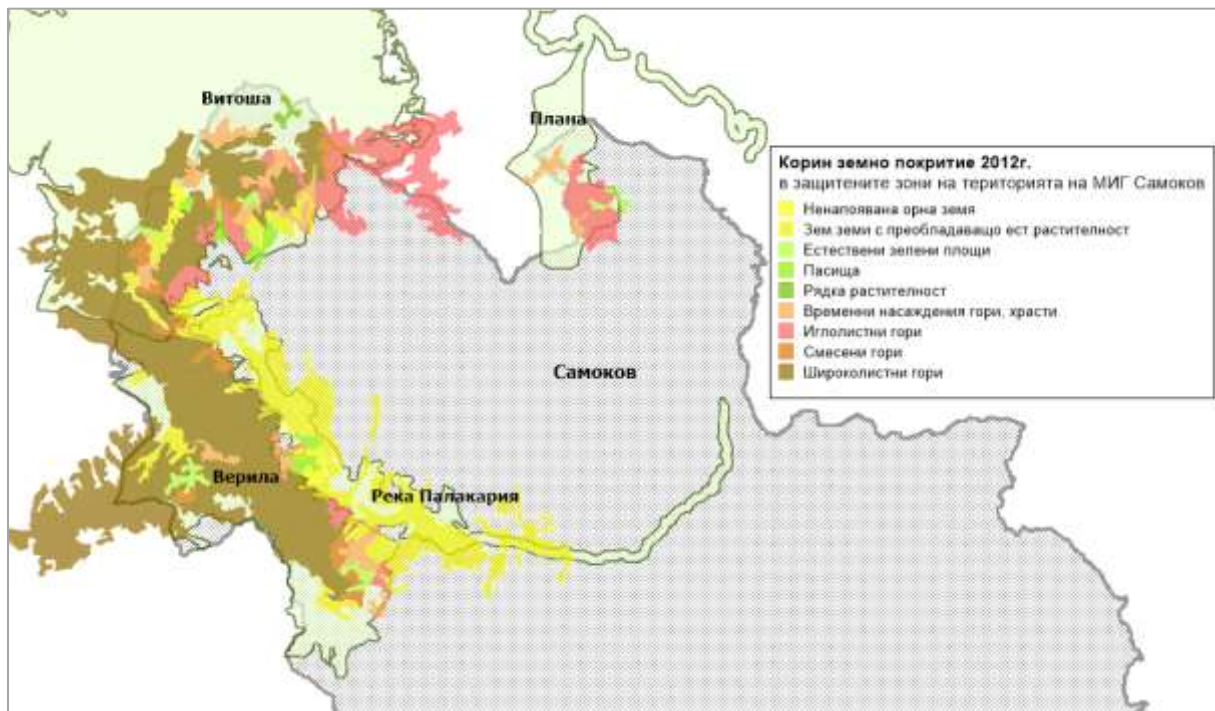
Данните за ЗЗ „Река Палакария“ потвърждават покритието със земеделски земи – обработваеми земи и земи, ползвани за земеделие с преобладаващо естествена растителност.

ЗЗ „Верила“ е покрита основно с широколистни гори, частично със смесени гори и временни насаждения от гори и храсти, както и с естествени зелени площи и много по-малко земи, ползвани за земеделие с преобладаващо естествена растителност.

33 „Витоша“ е покрита основно с горски площи – мозайка от широколистни, иглолистни и смесени гори, по-малко естествени зелени площи и много по-малко земи, ползвани за земеделие с преобладаващо естествена растителност.

33 „Плана“ на територията на МИГ Самоков е покрита основно с иглолистни гори и временни насаждения от гори и храсти, както и някои пасища.

Карта 5. Корин земно покритие в защитените зони на територията на МИГ Самоков

3.2. Заинтересовани страни на територията на защитените зони в МИГ Самоков

Анализът на земеползването в защитените зони на територията на МИГ Самоков разкрива следните основни групи заинтересовани страни от извършването на дейности за подобряване на природозащитното състояние на видовете по зони:

ЗЗ „Верила“ – частни собственици на гори, държавно горско стопанство Самоков, община Самоков (при наличие на общински гори), собственици и стопани на земеделски земи (в по-малка степен).

ЗЗ „Река Палакария“ – основно собственици и стопани на земеделски земи; част от тях вероятно са бенефициенти по мярка 12 „Натура 2000“ на ПРСР 2014-2020г.

ЗЗ „Плана“ – частни собственици на гори, държавно горско стопанство Самоков, община Самоков (при наличие на общински гори), собственици и стопани на земеделски земи (в по-малка степен).

ЗЗ „Витоша“ - дирекция на ПП „Витоша“, частни собственици на гори, община Самоков (при наличие на общински гори), собственици и стопани на земеделски земи (в по-малка степен).

4. Възможности и изисквания на УО на ОПОС за дейности за подобряване на природозащитното състояние на видове

Основните изисквания към дейностите за финансиране по мярка 109 на ОПОС от стратегиите за ВОМР на местните инициативни групи са описани в т.13 на Указанията на УО на ОПОС от 29.08.2018г. В настоящият раздел се разглежда всяко изискване по отделно с оглед подобряване на разбирането им.

- **Подготовка и планиране на проектни дейности в проектните предложения на потенциалните кандидати – т.13.1, стр.16 на Указанията**

Указана е необходимостта от ползване на четири основни източника на информация, които да предоставят данни и обосновка за необходимите дейности (Таблица 1 в този доклад). За видовете и зоните на територията на МИГ Самоков са налични само докладите от проект "Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I", които са публикувани през 2013 г. (и 2016 г. за 33 „Витоша“) като данните са от 2011-2012г.

За период от седем години (предвид факта, че мярка 109 може да стартиран най-рано през 2019г.) най-вероятно са настъпили редица промени в състоянието, наличието и разпространението на видовете, проблемите и заплахите пред тях. Съответно данните от посочения проект би трябвало да служат за информация, но не и за основа за планиране на възстановителни и/или консервационни дейности през 2019г.

Нещо повече, изпълнението на проект "Картиране и определяне на природозащитното състояние на природни местообитания и видове - фаза I" изискваше за много кратък период от две години да се оценят всички видове във всички зони на територията на страната, което ограничаваше силно наличното време за извършване на качествен мониторинг в отделните територии. Най-вече в резултат от времевото ограничение (мониторинга на видовете е ограничен и от необходимостта от извършването му в правилния сезон за съответния вид) много от видовете не са установени в много от зоните, поради което и експертите са отбелязали оценка като „недостатъчно информация“. От тази гледна точка, изискването на УО на ОПОС да се използват тези данни за планиране на дейности през 2019г. е необосновано и недостатъчно.

В допълнение, отговорите на УО на ОПОС на въпросите поставени от МИГ за извършване на дейности за установяване на видовете указват, че е *„допустимо при представяне на информация, доказваща наличието им в съответната зона, получена след 2013 г.“*. Същевременно, УО на ОПОС допълва: *„извършване на такива дейности (експертни анализи и проучвания) е допустимо, но рисково, тъй като за тяхното осъществяване е необходимо да бъде предварително осигурен финансов ресурс. При невъзможност за формулиране на реални консервационни, вкл. инфраструктурни мерки, няма да е възможно подаване на проектно предложение и възстановяване на извършените разходи.“*

На практика, това означава, че МИГ трябва да поемат финансовия риск по установяване и доказване на наличието на видовете в съответните зони, преди да може да отвори покана за подаване на проектни предложения за възстановителни дейности за съответния вид в съответната зона.

- **Задължителни общи условия за проектните предложения – т.13.2, стр.17**

- ✓ Могат да се разработват само проектни предложения за видове, които са определени в стратегията за БОМР на МИГ и тези видове са в „неблагоприятно-незадоволително“ природозащитно състояние (т.13.2.1). По своята същност, това е условие за допустимост.
- ✓ Всяко проектно предложение следва да е насочено към консервационни дейности, адресиращи *„конкретни проблеми, заплахи, негативни влияния върху целевите растителни и животински видове и местообитания, установени в документите по т.13.1.“* (т.13.2.2). Предвид липсата на достатъчно данни и/или наличието на стари данни (от 2011-2012г.), както и липсата на разработени планове за управление на защитените зони или за видове, това условие на практика се явява като забранително условие за извършването на възстановителни дейности от страна на МИГ.

На практика, възможността за изпълнение на мярка 109 по ОПОС от страна на МИГ Самоков изисква извършването на предварителни разходи по осигуряване на данни за наличието на видовете в защитените зони на територията на МИГ, както и оценка на проблемите и заплахите пред тях, съгласно изискванията за мониторинг на видовете, определени от ИАОС.

- **Дейности, допустими за финансиране по процедурата – т.13.3., стр.18**

- ✓ Описаните дейности в т.13.3 в под-точка 1 като *„експертни анализи и проучвания“* на теория биха предоставили финансиране за всички посочени по-горе дейности, които МИГ следва да предприеме преди откриването на процедурите за покана за проектни предложения.
- ✓ На практика, резултатите от тези проучвания са необходими и задължителни преди подаването на проектното предложение от страна на кандидатите, което обезсмисля включването на тази дейност в проектните предложения. Пример за анализи, проучвания и други изисквания, които са необходими преди подаване на проектни предложения, и които изискват сериозен предварителен ресурс за осъществяването им:

„Когато в проектното предложение е необходимо осигуряване на водни количества.... кандидатите разписват какви са изискванията за количеството и качеството на водите и как ще бъдат осигурени“

„При планирани консервационни дейности, предвидени за изпълнение на терен (имот), който не е собственост на кандидата (изцяло или частично), същият следва да предостави на етап „кандидатстване“ съответните приложими документи:

Документи, удостоверяващи правото на собственост за терен (имот) държавна/общинска собственост, както и писмено съгласие от собственика; Документи, удостоверяващи правото на собственост, когато собственик/собственици на имота е/са физическо/и лице/а и декларация (писмено съгласие) с нотариална заверка на подписа от собственика/собствениците;

Документите, предоставящи съгласието на собственика/собствениците следва да са издадени конкретно за дейностите по проекта“

- В списъка с допустими дейности е описана в под-точка 6 „Провеждане на наблюдения на видове и обекти, подлежащи на мониторинг в рамките на НСМСБР – допустимо е провеждане на наблюдения за видове, включени в СВОМР, за които липсват данни в посочените в т. 13.1. документи, които да осигуряват достатъчна увереност за наличието на вида в конкретната защитена зона“

Същевременно, данните от тази дейност са необходими преди подаването на проектни предложения.

Като цяло описаните дейности в т.13.3. дават възможност за осъществяването на цялостна инициатива за подобряване на природозащитното състояние на видовете в „неблагоприятно-незадоволително“ състояние на територията на МИГ. Примерна концепция за това е:

1. Стартиране с проект за мониторинг на вида (голям гребенест тритон).

[Дейност по под-точка 6 от т.13.3.1]

Мотивацията за това са докладите от големия проект за мониторинг на биоразнообразието в зоните от Натура 2000, в които се установява, че „По време на полевите изследвания видът не е установен в зоната“ за зони „Р.Палакария“, „Плана“ и „Витоша“, и е установен един екземпляр в зона „Верила“. Тъй като точките за наблюдение не са били само в рамките на община Самоков, е изключително важно да се стартира мониторинг през първата година на прилагане на мярката за да може да се проследи промяната от намесата за подобряване на вида. Тази дейност следва да е независима от дейностите по възстановяване на подходящи местообитания.

2. Проект за определяне на най-подходящите локации за възстановяване на места със стоящи води.

[Дейности по под-точки 1 и 4 от т.13.3.1]

По своята същност това е проектантски проект, с който се цели да се определят най-подходящите места от гледна точка на нуждите на вида, възможностите за комбиниране предвид съседното разположение на три от зоните, собственост на земята и т.н. Резултатите от този проект ще дадат възможност за подготовката на всички необходими документи и споразумения за ползването на земите за възстановителни дейности.

3. Проект за възстановяване на местата със стояща вода за нуждите на вида

[Дейности по под-точка 2 и 5 от т.13.3.1]

Този проект ще обхвата самите възстановителни и консервационни (включително строителни) дейности, необходими за изграждането или възстановяването на съответните места със стоящи води, определени в проект 2.

Всеки от проектите в т.1-3 следва да е придружен от информационни дейности за въвличането на заинтересованите страни, съгласно т.13.3.2 на Указанията.

За съжаление, УО на ОПОС интерпретира изискването посочено в т.13.2.2. прекалено ограничително като изисква всички дейности по даден вид да са включени в едно проектно предложение и по този начин натоварва изключително много потенциалните кандидати по мярката с извършването на предварителни разходи, за които няма никаква сигурност за възстановяване.

• Допустими кандидати по мярка 109 по ОПОС – т.11 от Указанията, стр.12

Допустими кандидати по мярка 109 са юридически лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ) за осъществяване на общественополезна дейност по ЗЮЛНЦ и общини, като и двете групи са „със седалище и адрес на управление на територията на действие на МИГ“. Допълнително изискване към ЮЛНЦ е устава на организацията да посочва „че поне една от целите е свързана с опазване на околната среда“.

Данните, извлечени от централния регистър на ЮЛНЦ, поддържан от Министерство на правосъдието посочват наличието на 24 НПО, отговарящи на условието за цели, свързани с околната среда (Приложение 3). Едно от тези НПО е и МИГ Самоков, който е недопустим кандидат по мярка 109. От останалите 23 НПО, шест имат цели свързани с опазването на биоразнообразието и потенциално биха имали интерес и/или капацитет за изработване на проектни предложения по мярка 109. Трябва да се отбележи, че е възможно да съществуват и други НПО, отговарящи на изискванията, които да не са включени в централния регистър на ЮЛНЦ.

Заклучение и препоръки

Предвид липсата на практически и административен опит от прилагането на мярка 109 по ОПОС от страна на МИГ във всички участници в процеса – УО на ОПОС, МИГ и потенциалните кандидати, както и (най-вече) предвид ограничителното тълкуване на възможностите за финансиране на дейности по проектни предложения от страна на УО на ОПОС основната препоръка е насочена към поетапно и внимателно стартиране на дейността по мярката за да се минимизира финансовия риск както за МИГ, така и за потенциалните кандидати и бенефициенти по мярката.

Първо условие е набирането на нови данни, съобразно изискванията посочени в т.13.3.1.(6) за наличието на видовете в зоните на територията на МИГ Самоков.

Предвид необходимостта от инвестиране на финансови средства в мониторинг на видовете и оценка на проблемите и заплахите пред тях, разумен подход би бил ограничаването на началната дейност на територията на защитените зони, които попадат изцяло на територията на МИГ Самоков – ЗЗ „Верила“ и ЗЗ „Река Палакария“. Фокусирането върху тези територии означава и фокусиране върху един вид – големия гребенест тритон. Това би довело до оптимално използване на първоначално инвестираните средства, тъй като двете зони споделят четири землища. Освен това за ЗЗ „Верила“ има данни от източниците в т.13.1 за наличието на вида, макар и само за един млад екземпляр.

Препоръчително е да се ангажират експерти от БАН или друга от посочените в т.13.1 институции, които да осъществят мониторинга на вида, съобразно изискванията на УО на ОПОС за да се избегне ситуация на непризнаване на данните.

Същевременно, предвид осъществяването на дейността от МИГ, прилагащ подход отдолу-нагоре е препоръчително да се осъществи консултация с местните хора дали и кога са срещали представители на вида на територията си. Въпреки, че тези данни не биха представлявали доказателства, съгласно изискванията на УО на ОПОС, те биха обогатили данните, събрани от експертите.

При условие, че новите данни потвърдят наличието на вида на територията на МИГ Самоков и установените в докладите по т.13.1. проблеми и заплахи, може да се пристъпи към отваряне на мярка 109 по ОПОС за подобряване на природозащитното състояние на големия гребенест тритон.

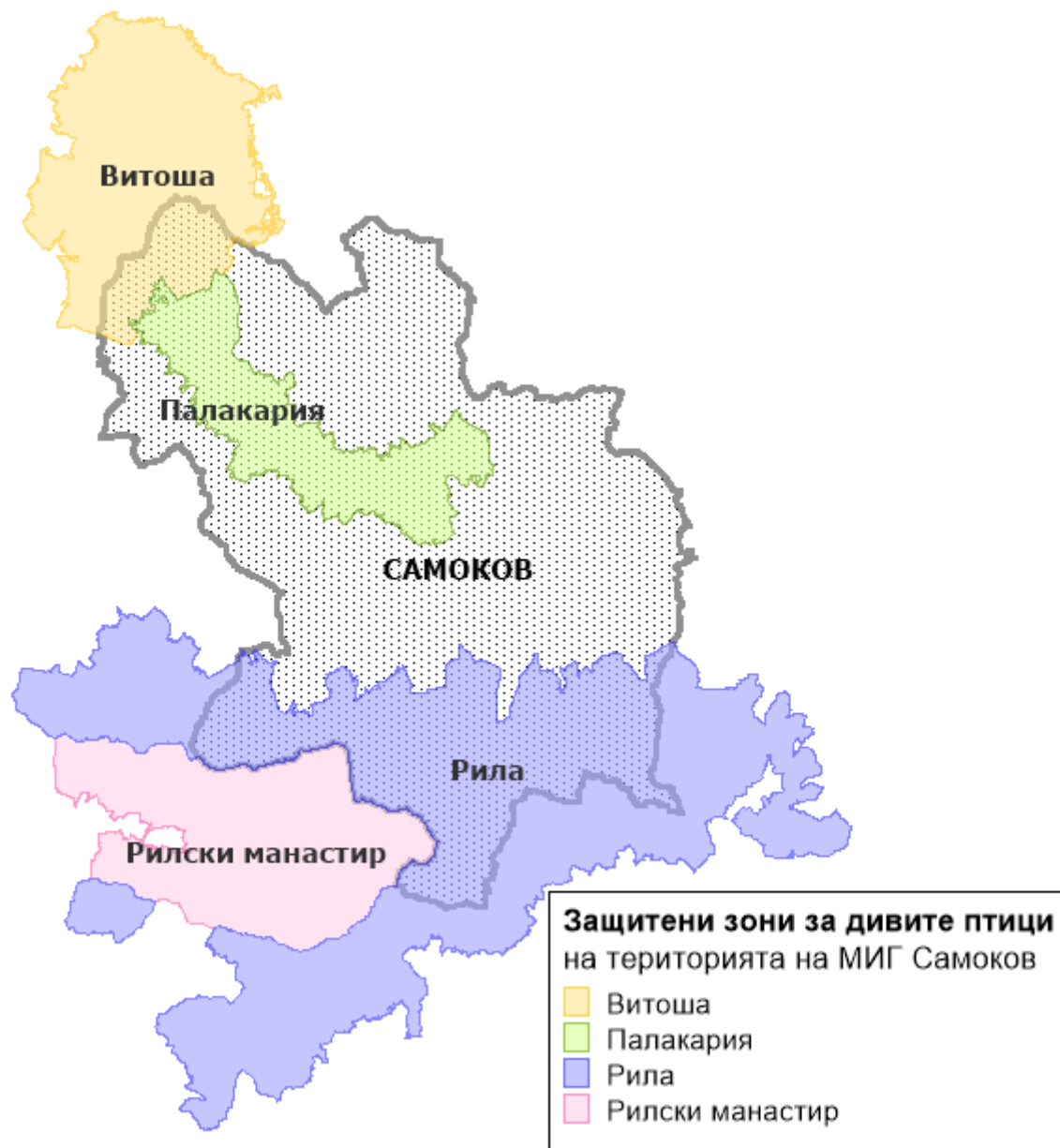
По отношение на трите вида прилепи на територията на ЗЗ „Витоша“ следва да се осъществи координация с дирекцията на ПП „Витоша“ за да се установи дали те имат нови данни за наличието на видовете на територията на землище Ярлово, както и да се избегнат дейности, финансирани по проекти на ДПП „Витоша“. След съгласуване на данните и потенциалните дейности за трите вида прилепи може да се пристъпи към отваряне на мярка 109 по ОПОС за подобряване на природозащитното им състояние.

Приложение 1. Карта на територията на МИГ Самоков и попадащите в нея защитени зони по Директивата за природни местообитания

Приложение 2. Карта на територията на МИГ Самоков и попадащите в нея защитени зони по Директивата за дивите птици

Приложение 3. Списък на НПО в обществена полза регистрирани на територията на община Самоков

НПО от Централния регистър с ключови думи "околна среда" (ОС) и биологично разнообразие (БР), извлечен на 29/10/2018

#	Юридическо лице	Организа- ционна форма	Седалище и адрес	Ключови думи в устав
1	АГЕНЦИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ НА РИЛА	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
2	АГЕНЦИЯ ЗА ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ - СОФИЙСКА ОБЛАСТ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
3	БОКСОВ КЛУБ ЛУИС	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
4	ЕВРОПЕЙСКИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
5	ИЗГРЕВА-ДЕЦА КАТО СЛЪНЦА	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС+БР
6	КЛУБ ПО ОРИЕНТИРАНЕ СОКОЛЕЦ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
7	ЛОВНО-РИБАРСКО СДРУЖЕНИЕ-САМОКОВ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС+БР
8	МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА САМОКОВ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
9	МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА ГРУПА САМОКОВ-САПАРЕВА БАНЯ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
10	МЕСТНА ИНИЦИАТИВНА РИБАРСКА ГРУПА САМОКОВ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС+БР
11	МИЛОСТ ЗА СЛАБИТЕ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
12	МЛАДЕЖКА ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА РАЗВИТИЕ КЪМ ЕВРОПА	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС+БР
13	НЕФОРМАЛНО	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
14	О РОМА-САМОКОВ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
15	ПРИРОДА - ИНВЕСТИЦИИ - ПРОСПЕРИТЕТ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС+БР
16	ПРО ТИЙМ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
17	РЕФОРМА И РАЗВИТИЕ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
18	СДРУЖЕНИЕ С НЕСТОПАНСКА ЦЕЛ ДОВЕРИ МИ СЕ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
19	СОЦИАЛНО И ЕКОЛОГИЧНО РАВНОВЕСИЕ-САМОКОВ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
20	ТИЙМ ГЛОБ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
21	ТОЛЕРАНТНОСТ КЪМ ВСИЧКИ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС+БР
22	ХОРА С КАУЗИ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
23	ЦЕНТЪР ЗА ЕВРОПЕЙСКИ ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ	Сдружение	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС
24	АКВА ВИТА	Фондация	обл. София, общ. Самоков, Самоков	ОС